

УДК 94(410)"17/18":[316.485.26-048.66:355.1]
DOI https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2023-44-2

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ЗБРОЙНИХ СИЛ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У БОРОТЬБИ ІЗ ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНИМ ТЕРОРИЗМОМ

Мазурін Олексій Володимирович,
*ад'юнкт кафедри гуманітарних наук
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
ctrslviv@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5817-7453*

Важливим внутрішньодержавним завданням Збройних сил (далі – ЗС) Великої Британії у боротьбі щодо забезпечення національної безпеки є боротьба із тероризмом усередині країни. Протягом ХХ–ХХІ століть Велика Британія стикалася із різними формами тероризму, включаючи діяльність бойового крила Ірландської республіканської армії (далі – ІРА) та міжнародних екстремістських організацій. **Метою роботи** є розгляд історичного контексту, стратегій та методів, які використовувалися армією Великої Британії для боротьби з тероризмом у межах її кордонів, а також важливість цього досвіду для сучасного світу та України, де терористичні загрози стають усе більш актуальними. **Методи дослідження** включають аналіз офіційних урядових документів, звітів, спеціалізованої літератури, правової бази, публікацій масмедіа; історичний аналіз, який дозволяє розглянути трансформацію ролі Збройних сил у запобіганні проявам тероризму. Аналіз літератури демонструє, що тоді як участь ЗС у конфлікті з ІРА та їх залучення до боротьби із тероризмом у складі міжнародних коаліцій за кордоном були предметом багатьох досліджень, внутрішньодержавне застосування армії досліджено фрагментарно.

Результати дослідження демонструють, що ЗС Великої Британії розвивали та адаптували свої стратегії для боротьби з тероризмом, використовуючи різні методи, включаючи антитерористичні операції, залучення до охорони громадських місць, розвідку та посилення міжвідомчої координації. **Висновки** полягають у тому, що досвід застосування армії Сполученого Королівства цінний як модель у протидії конкретним загрозам національній безпеці, які існують у сучасному світі. Йдеться, зокрема, про діяльність російської федерації, яка з 2014 року використовує широкий спектр терористичних методів у ході агресії проти України, підтримує ескалацію насильства з метою дестабілізації регіональної ситуації на Близькому Сході та у Західній Азії, проводить приховане фінансування та постачання ресурсів терористичним групам.

Ключові слова: міністерство оборони, внутрішня функція збройних сил, національна безпека, антитерористична операція, міжнародний тероризм, операція «Темперер», операція «Баннер».

HISTORICAL EXPERIENCE OF THE BRITISH ARMED FORCES IN COUNTERING DOMESTIC TERRORISM

Mazurin Oleksii Volodymyrovych,
*Adjunct at the Department of Humanities
Hetman Petro Sahaidachny National Army Academy
ctrslviv@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5817-7453*

One of the most important domestic responsibilities of the Armed Forces of the United Kingdom in ensuring the security of the nation is the fight against terrorism within the country. Throughout the twentieth and twenty-first centuries, the United Kingdom has faced various forms of terrorism, including the activities of the Provisional Irish Republican Army (IRA) and international extremist organizations. This research **aims** to examine historical background, strategies and methods of counter-terrorism in Britain and their relevance for today's world where terrorism is a growing threat and for Ukraine. The research **methods** include analysis of official government documents, reports, specialist literature, legal frameworks, media publications; historical analysis, which allows us to consider the development of the role of the Armed Forces in preventing terrorism. The literature analysis shows that while the military involvement in the IRA conflict and its involvement in counter-terrorism as part of international coalitions abroad has been the subject of many studies, the domestic use of the Army remains partly understudied subject. The **findings of the study** show that the British Armed Forces have developed and adapted their counter-terrorism strategies using a variety of methods, including counter-terrorism operations, public security measures, intelligence and enhanced interagency coordination. It **concludes** that the experience of the British Army is valuable as a model for countering specific threats to national security that exist in the modern world. This refers in particular to the activities of the Russian Federation, which since 2014 has used a wide range of terrorist methods in its aggression against Ukraine and also supported the violence escalation to destabilize regional situation in the Middle East and West Asia, provided covert funding and resources to various terrorist groups.

Key words: Ministry of Defense, armed forces' domestic role, national security, counterterrorism, international terrorism, Operation Temperer, Operation Banner.

1. Вступ

Терористичні акти 11 вересня 2001 року у США, що позбавили життя тисячі людей, стали поворотною точкою в поглядах на природу сучасного тероризму, викликавши глобальну реакцію, зміни у політиці, військових діях та боротьбі із новими загрозами на міжнародному рівні. Протягом 24 годин після терактів члени НАТО вперше застосували 5 статтю Північноатлантичного договору. Пункт про колективну оборону цієї статті зазначав, що напад на одного союзника є нападом на всіх. Таким чином європейські країни-члени НАТО рішуче заявили, що напад на США вважають нападом на всі 19 країн Альянсу. 7 жовтня 2001 року розпочалася Операція «Нескорена свобода» (англ. «Enduring Freedom»), в плануванні і реалізації якої Велика Британія відіграла одну з ключових ролей. (U.S. Department of State, 2001). Водночас історичний досвід США і Великої Британії у боротьбі із тероризмом на момент атак на вежі Всесвітнього торгового центру значно різнився. Терористична діяльність у межах національних кордонів, яка стала новим викликом для США, у Європі була вже «давно знайомим злом» (Kosnik, 2000). Історія цієї частини світу включала довготривале жорстке протистояння із великою кількістю сепаратистських і терористичних угруповань, включаючи ІРА, баскську сепаратистську ЕТА, фракцію «Червоної армії» у ФРН і «Червоні бригади» в Італії. Не новим було і явище міжнародного тероризму, підтримку якому надавали починаючи із 1970-х років лівійський диктатор Муаммар Каддафі (Kosnik, 2000: 14) та КДБ СРСР (Сеуба, 1982). У Європі, зокрема і у Великій Британії, визнавали, що ісламістські терористи становлять серйозну загрозу і не зацікавлені в переговорах чи інших дипломатичних способах вирішення конфлікту. Але при цьому розглядали міжнародний тероризм як продовження старих форм терору (Stevenson, 2005: 121).

Мета дослідження – проаналізувати історичний досвід ЗС Великої Британії з протидії внутрішньодержавному тероризму в другій половині ХХ століття – початку ХХІ століття на основі офіційних урядових джерел, фахових наукових досліджень, архівних матеріалів, публікацій у провідних засобах масової інформації Великої Британії; дослідити трансформацію способів і конкретних форм застосування Британської армії у виконанні антитерористичних завдань усередині країни.

2. Антитерористичний досвід ЗС Великої Британії в період Холодної війни

У Великій Британії після століття європейської політичної нестабільності, двох світових війн ЗС традиційно відігравали важливу роль у внутрішньому захисті національної території. З 1969 року розпочався повномасштабний повстанський рух ІРА, відомий як «Клопоти» (англ. «The Troubles»),

та стартувала операція ЗС Великої Британії «Баннер» (англ. Operation Banner) у відповідь на заострення насильства. Британська армія відповідала за протидію терористичній діяльності ІРА до 1976 року, коли британський уряд спробував «криміналізувати» ІРА, надавши основні повноваження місцевій Королівській Ольстерській поліції. Втім і тоді ЗС, розквартировані на острові в кількості більше 20 000 осіб, продовжували відігравати важливу допоміжну роль. Військовослужбовці на бронетехніці патрулювали вулиці великих міст, несли постову службу, виявляли та знешкоджували саморобні вибухові пристрої, допомагали поліції у випадках громадських безпорядків (Jackson, 2006). Спеціальна повітряна служба (далі – SAS) проводила таємні операції та організувала численні засідки проти ІРА (Spencer, 2009: 132–133).

Показовим є і випадок використання ЗС Великої Британії в успішній операції проти терористів арабської організації «Демократичний рух за звільнення Арабістану» під час облоги іранського посольства в Лондоні в 1980 році. В ході спецоперації «Німрод» тривалістю 11 хвилин бійці SAS врятували більшість заручників і ліквідували п'ятьох з шести терористів (Asher, 2008: 47).

Завершення Холодної війни призвело до поступової нормалізації відносин у Північній Ірландії, яка перестала грати роль критично важливої промислової та морської бази у протистоянні із СРСР. Політичний нейтралітет Ірландської Республіки в 1990-х уже перестав впливати на геополітичну розстановку воєнних сил (Stevenson, 2005). У 1994 році ІРА оголосила про одностороннє припинення вогню. Белфастська угода 1998 року сприяла політичному прогресу і суттєвому зниженню рівня насильства, військові патрулі були скасовані, військова присутність почала скорочуватися. В 2007 була завершена Операція «Баннер», яка стала найдовшою у історії ЗС Великої Британії. Успішний досвід британської армії у протидії ІРА став не традиційною військовою перемогою, а досягненням такого стану безпеки, за якого політичний процес урегулювання зміг проходити без неприйнятної рівня силового залякування. Насильство було зменшено до такого рівня, що ІРА стало зрозуміло, що вони не переможуть за допомогою зброї. Водночас військові аналітики визнали ІРА як одну з найефективніших терористичних організацій в історії, характеризували ворога «професійним, відданим, кваліфікованим і стійким» (Jackson, 2006: 7). Понад 250 000 військовослужбовців ЗС Великої Британії пройшли службу в військових підрозділах у Північній Ірландії (Jackson, 2006: 6), 1441 військовослужбовець загинув (UK Ministry of Defence, 2022: 6). ЗС отримали важливий досвід у боротьбі із тероризмом, який включав усвідомлення важливості

проведення інформаційних операцій, побудови системи військово-цивільного співробітництва та зв'язків із громадськістю. «Сприйняття населенням формується протягом перших 100 днів кампанії, і воно матиме вирішальне значення для військового успіху», – зазначив у аналітичній доповіді генерал сер Майк Джексон (Jackson, 2006: 94). Крім того, армія набула нові спроможності у сфері створення ефективної системи розвідки, професійної підготовки особового складу, у побудові міжвідомчої взаємодії. Досвід, що був отриманий у Північній Ірландії, застосовувався підрозділами ЗС Великої Британії під час бойових дій у Кувейті, на Балканах, у Сьєрра-Леоне, в Афганістані та Іраку (Jackson, 2006: 92).

3. Антитерористичний досвід ЗС Великої Британії після звершення Холодної війни, протидія терористичній діяльності Аль-Каїди

Після того, як радянська ракетна загроза перестала існувати, уряд Великої Британії вважав, що використання експедиційних сил, а не національна оборона повинні стати головним військовим пріоритетом. Міністр оборони Великої Британії високоповажний член парламенту Джордж Робертсон у 1998 році, окреслюючи розвиток британської армії в XXI столітті, написав: «У світі після Холодної війни ми повинні бути готові йти прямо до кризи, а не чекати, щоб криза прийшла до нас» (Robertson, 1998). Однак поширення міжнародного тероризму скоро спонукало керівництво країни переглянути свої погляди на нову роль армії. Після терактів 11 вересня Британський уряд визнав, що від армії може знадобитися підтримка у випадку терористичного нападу з масовими жертвами. Закон про боротьбу з тероризмом, злочинністю та безпеку від 2001 року розширив повноваження Поліції Міністерства Оборони (цивільна поліція у складі МО, яка відповідає за безпеку ядерних об'єктів та зброї, не є військовою поліцією), дозволивши їй діяти за межами військової звичайної юрисдикції (UK Parliament House of Commons, 2001). У 2002 році міністр оборони оголосив про посилення військового резерву чотирнадцятьма підрозділами Сил реагування на надзвичайні ситуації, кожен чисельністю в 500 добровольців. Ці підрозділи формувалися як посилення Територіальної армії (з 2014 р. – Резерв Армії) і відповідали за надання підтримки поліції та іншим службам у разі терористичного нападу, техногенної аварії або стихійного лиха (Stevenson, 2005: 124).

Зростання загрози з боку Аль-Каїди стало приводом для прямого застосування ЗС у заходах підсилення безпеки та охорони важливої інфраструктури. У лютому 2003 року військові підрозділи залучались до охорони аеропорту Хітроу на підставі розвідувальних донесень від МІ-5 та Скотланд-Ярду, що ісламістські терористи планують

підірвати авіалайнер із використанням російських переносних зенітно-ракетних комплексів. Прем'єр-міністр Тоні Блер підписав розпорядження про розгортання 450 військовослужбовців 1-го Батальйону Гренадерської Гвардії (Bamber, Craig & Elliott, 2003). Для патрулювання території та організації блокпостів були задіяні розвідувальні бронемашини FV107 Scimitar (Norton-Taylor, White, & Hopkins, 2003) (див. рис. 1).

Рис. 1. Фотографії у британській пресі у лютому 2003 року демонстрували військову бронетехніку під час патрулювання периметру лондонського аеропорту Хітроу (REUTERS)

Тим не менш ЗС не залучалися до навчання-імітації хімічної атаки на станції метро в центрі Лондона у вересні 2003 року. У тренуванні взяли участь медичні служби, поліція та рятувальні підрозділи. Це може свідчити про те, що влада планувала застосування військ як допоміжних сил, наприклад, для охорони інфраструктури. Британська військова доктрина хоча і передбачає можливість використання регулярних ЗС під час надзвичайних ситуацій усередині країни, втім, за більш ніж триста років у країні склалася правова традиція абсолютного примату цивільної влади. Правоохоронні структури мають керівну роль у силовому вирішенні внутрішньодержавних проблем. Армія не має особливих прав також в умовах надзвичайного стану. Виключенням може стати лише випадок повного розпаду урядових структур та невідвотної прямої передачі важелів державного контролю військовому керівництву. Цей розподіл повноважень був підкріплений у грудні 2001 року під час обговорення нового розділу Стратегічного оборонного огляду у Палаті громад (Stevenson, 2005: 124).

Про прагнення влади обмежувати участь ЗС свідчить і незалучення військових підрозділів до реагування на теракт у липні 2005 року, коли терористи-смертники Аль-Каїди підірвали бомби у трьох потягах лондонського метро та міському двоповерховому автобусі. Ці напади стали найбільш смертоносними у Лондоні з часів Другої світової війни, загинуло 52 людини і понад 700 людей отримали поранення. Кількість жертв від дій терористів, втім, викликала активні громадські дискусії щодо необхідності залучення військових

медичних спеціалістів, які навчені ефективно працювати у випадках масових поранень та надавати психіатричну допомогу (Bland, Lockey, Davies, & Kehoe, 2006).

Тоді як основну роль у протидії тероризму відігравали правоохоронні структури, ЗС Великобританії проводили тренування поліцейських підрозділів. Особливо відпрацьовувався алгоритм протидії загрозам на кшталт серії терактів у Мумбаї в 2008 році, коли члени ісламістської групи Лашкар-е-Тайба (також відомої як «Армія праведників») захопили заручників у елітних готелях та здійснили напад на поліцейський відділок. В 2010 році британська преса повідомляла, що військовослужбовці SAS проводять підготовку спецпідрозділів Скотланд-Ярду. За сприяння військового спецназу був підготовлений антитерористичний підрозділ поліції чисельністю 130 осіб, який був оснащений новою зброєю та був здатний висаджуватися з гелікоптерів, штурмувати палаючі будівлі та визволяти заручників (Dodd, 2015). Поліцейських під час вогневої підготовки вчили вести вогонь на ураження. Останнє стало предметом стривожених публічних обговорень на фоні деяких прецедентів, коли через помилкові дії правоохоронців від куль гинули безвинні громадяни (Burrows, 2016).

Питання ймовірності терористичних атак гостро постало під час проведення Літніх Олімпійських Ігор у Лондоні в 2012 році. Хоча операцію з охорони та безпеки під час Ігор очолювала поліція, уряд визначив, що армія надаватиме правоохоронцям значну підтримку. Було залучено близько 5000 спеціалістів із виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів, неозброєний резерв у 1000 осіб для розгортання в разі виникнення надзвичайних ситуацій, 1000 осіб для надання логістичної підтримки, понад 3500 військовослужбовців для забезпечення безпеки на спортивних об'єктах, почесна варта для участі у церемоніальних заходах, винишувачі Турпооп, вертольоти морського базування, мобільні підрозділи протиповітряної оборони для забезпечення безпеки повітряного простору. Для базування вертольотів та логістичного забезпечення були задіяні легкий авіаносець HMS Ocean (L12), що був пришвартований на Темзі в порту Гринвіча, та легкий авіаносець HMS Bulwark у Веймутській затоці (Hammond & Ministry of Defence, 2011).

4. Участь ЗС Великої Британії у протидії терористичній загрозі Ісламської Держави всередині країни

У середині 2010-х років викристалізувалася нова терористична загроза – міжнародна джихадистська воєнізована група Ісламська Держава, або ДАІШ (з араб. ад-Даулят аль-Ісламія філь-Ірак уа аш-Шам). Серія терористичних актів

ДАІШ у Парижі та його околицях у 2015 році, зокрема, напад на редакцію журналу «Charlie Hebdo», стали тригером подальших змін у політиці внутрішньодержавного застосування Британської армії. Прем'єр-міністр Девід Кемерон привів ЗС у стан підвищеної бойової готовності, але в ході засідань урядової кризової групи «Кобра» (англ. The Cabinet Office Briefing Rooms, скор. «COBR»), яка об'єднує міністрів та вищих військових посадовців, погодився з аргументами проти розгортання підрозділів. Ці аргументи включали позицію МО, що, незважаючи на наявні плани підтримки поліції після великих терористичних атак, «армія, скорочена до 82000 осіб, і якщо 5000 військовослужбовців вивести на вулиці, то це залишить значну прогалину в кількості особового складу для виконання військових обов'язків» (MacAskill, 2015). У цей же час завдяки непередбаченому витоку інформації із засідання «Кобри» британській пресі стало відомо про існування таємного плану Операції «Темперер» (англ. «Temperer», з англ. «Приборкувач») із залученням до 5100 військовослужбовців. 25 липня 2015 видання «Daily Mail» розкрило деталі: «Понад 5000 добре озброєних солдатів будуть розгорнуті у містах, якщо Ісламська держава або інші фанатики здійснять численні атаки на британській землі – безпрецедентна військова відповідь на тероризм... Операція «Темперер» передбачає, що війська охоронятимуть ключові об'єкти разом з озброєними поліцейськими, забезпечуючи захист від подальших атак, тоді як антитерористичні підрозділи спільно з МІ-5 затримуватимуть змовників» (Beckford, 2015). Водночас преса підкреслювала ймовірні ризики втілення плану у життя: по-перше, розгортання військ могло би «створити враження, що уряд втратив контроль над ситуацією або що вводиться воєнний стан»; по-друге, експерти з Комітету поліції та злочинності Лондона висловлювали занепокоєння, що «військові не будуть досить підготовленими для захисту громадянських свобод» (Beckford, 2015).

Імплементация плану Операції «Темперер» уперше відбулася як реагування на теракт ДАІШ 22 травня 2017 року на Манчестер Арені. Британець лівійського походження Салман Абеді підірвав СВП після завершення концерту відомої поп-співачки, що спричинило смерть самого терориста та 22 дорослих і дітей, 59 осіб отримали поранення. У перші 24 години після початку операції 1000 військовослужбовців ЗС Великої Британії та військовослужбовці Поліції міністерства оборони, обов'язком якої є протидія тероризму у зонах підвищеного ризику, були розгорнуті на підтримку поліцейських підрозділів по всій Англії та Уельсу. Причому до чверті всіх військовослужбовців, уповноважених на носіння вогнепальної зброї, були задіяні у місцях великого скупчення

Рис. 2. Фотографії у британській пресі в 2017 році демонстрували спецпризначенців Командос, військовослужбовців Ірландської гвардії, Колдстрімської гвардії та інших родів військ разом із правоохоронцями під час виконання піших озброєних патрулів у ході операції «Темперер» (British Army)

людей, а також під час масових спортивних заходів по всій країні (див. рис. 2). Крім того, Поліція МО підсилила Британську транспортну поліцію у забезпеченні безпеки залізничної мережі, на лондонських транспортних вузлах, в аеропорту Станстед (Ministry of Defence, 2017).

Вдруге розгортання військових підрозділів для участі в Операції «Темперер» було оголошено після теракту 15 вересня 2017 року, коли пов'язаний з ДАШ 18-річний іракець Ахмед Хассан залишив саморобну бомбу у приміському поїзді окружної лінії. Вибуховий пристрій вибухнув після прибуття поїзда на станцію Парсонс Грін. 23 людини отримали опіки в результаті часткового вибуху, 28 осіб отримали травми через паніку і тисняву. Після вибуху Прем'єр-міністр Тереза Мей заявила про підвищення рівня терористичної загрози в країні: «На цей період військовослужбовці замінять поліцейських під час несення служби на певних об'єктах, які будуть недоступними для громадськості» (Cobain, Dodd & Siddique, 2017). Від Британської армії були задіяні близько 1000 військовослужбовців, переважно від Поліції МО, які підтримували Поліцію з охорони цивільних ядерних об'єктів.

Слід відзначити, що залучення військовослужбовців відбувалося лише у випадках, коли рівень терористичної загрози вважався найвищим. У тому ж самому 2017 році виключно Хоум Офіс (Міністерство внутрішніх справ) та Військова розвідка MI-5 відповідали за заходи безпеки після терактів 22 травня на Вестмінстерському мості, 3 червня на Лондонському мості та 19 червня у Фінсбурзькому парку, коли були здійснені наїзди автотранспортом на натовп людей.

Конкретні випадки застосування ЗС Великої Британії у протидії внутрішньодержавному тероризму підтверджують положення Військової Доктрини Об'єднаного Королівства. Керівний документ розглядає такі завдання в рамках «військової допомоги цивільним органам влади», яка «може включати обмежену кількість особового складу для надання допомоги місцевим органам влади

під час надзвичайних ситуацій або більш значні ресурси для допомоги цивільній владі у протидії тероризму» (Chief of the Defence Staff, 2014: 72). Згідно з Доктриною ЗС реалізують свої спроможності у рамках Контртерористичної стратегії Великої Британії «CONTEST», яка вважається її авторами однією з найуспішніших стратегій м'якого стримування, коли ключовими вважаються заходи запобігання тероризму. «CONTEST» передбачає посилену оперативну співпрацю між оборонним та правоохоронним відомствами, а також Королівською службою виконання покарань. Міноборони, з огляду на військовий потенціал, визначено ключовим учасником Стратегії. Завданням оборонного відомства є підрив діяльності терористичних угруповань за кордоном, зокрема, ДАШ у Сирії та Іраку. У разі терористичної атаки, яка перевищує можливості реагування цивільної влади Великої Британії, МО може надати підтримку в рамках військової допомоги цивільним органам влади. МО забезпечує безперервне повітряне антитерористичне реагування на потенційні викрадення літаків у повітряному просторі країни. Важливу роль у заходах протидії та попередження терористичної діяльності відіграє діяльність Науково-технічної лабораторії МО Великої Британії, що займається впровадженням науково-технічних досягнень у сфері безпеки, об'єднує технічну спільноту, промисловість, наукові кола, уряд і міжнародних партнерів з метою надання спеціалізованих послуг для військового відомства, поліції і Британського уряду (HM Government, 2023: 35–63).

5. Висновки

ЗС Великої Британії отримали унікальний досвід у ході боротьби проти організованого, мотивованого та професійного противника – ІРА. Цей досвід був глибоко проаналізований і став основою стратегії протидії діяльності міжнародних терористичних організацій на початку ХХ століття. Велика Британія активно залучала армійські підрозділи у забезпеченні громадської безпеки, на відміну від США, які розпочали низку кардинальних урядових

реформ та створили Міністерство внутрішньої безпеки, Франції, Іспанії та Італії, які зробили ставку в антитерористичній діяльності на використання жандармерій. Водночас у Великій Британії керуючу роль у здійсненні заходів протидії тероризму відігравали цивільні правоохоронні структури, роль ЗС полягала у підсиленні поліції у випадках найвищої терористичної загрози, у забезпеченні додаткової охорони об'єктів критичної інфраструктури та у використанні особливих військових спроможностей – розвідки, логістики, захисту повітряного простору, саперної справи, експертизи із протидії зброї масового ураження. Разом із тим участь військових підрозділів відбувалася із залученням урядових механізмів демократичного цивільного контролю та під прискiпливою увагою загальнонаціональних засобів масової інформації.

Таким чином, Велика Британія є однією з провідних країн світу, де ЗС безпосередньо виконують внутрішню функцію, яка полягає в протидії діяльності терористичних угруповань всередині держави. Армія залишається важливим силовим елементом реагування на терористичні загрози та їх попередження, має успішну практику проведення антитерористичних операцій. Довід Великої Британії, як одного із найважливіших партнерів України у сфері безпеки, є важливим у контексті визначення внутрішньодержавних завдань для Збройних сил України, обсягу відповідальності, характеру спроможностей, специфіки підготовки підрозділів (зокрема, Військової служби правопорядку) та конкретних форм залучення військового відомства у реагуванні на поточні і перспективні терористичні загрози.

Література:

1. Asher M. *The Regiment: The Definitive Story of the SAS*. London : Penguin books, 2008. 640 p.
2. Bamber D., Craig O., Elliott F. Blair sent in tanks after ‘chilling’ threat. *The Telegraph*. 16 Feb 2003. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1422243/Blair-sent-in-tanks-after-chilling-threat.html> (дата звернення: 20.10.2023).
3. Beckford M. Secret plan to put 5.000 troops on British streets to fight jihadis. *Mail Online*. 25 Jul 2015. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3174590/Secret-plan-5-000-heavily-armed-troops-streets-Britain-fight-jihadis-event-terror-attack.html> (дата звернення: 20.10.2023).
4. Bland S., Lockey D., Davies G., Kehoe A. Military Perspective On The Civilian Response To The London Bombings July 2005. *Journal of the Royal Army Medical Corps*. 2006. Vol. 152. № 1. P. 13–16. DOI: 10.1136/jramc-152-01-03.
5. Burrows T. SAS train police firearms officers to shoot terrorists in the head. *Mail Online*. 2 Jan 2016. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3381805/SAS-train-police-firearms-officers-shoot-terrorists-head-chiefs-insist-s-no-shoot-kill-policy.html> (дата звернення: 21.10.2023).
6. Ceyba R.J. Terrorism-Made in USSR. *Journal of Security Administration*. 1982. Vol. 5. No. 1. P. 75–85.
7. Chief of the Defence Staff. Joint Doctrine Publication 0-01. UK Defence Doctrine. The Development, Concepts and Doctrine Centre Ministry of Defence Shrivenham. Swindon : Wiltshire, 2014. 83 p.
8. Cobain I., Dodd V., Siddique H. London tube bombing: PM says terror threat level raised to critical. *The Guardian*. 15 Sep 2017. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/sep/15/parsons-green-district-line-suspended-in-west-london-over-incident> (дата звернення: 21.10.2023).
9. Dodd V. Scotland Yard creates SAS-style unit to counter threat of terrorist gun attack. *The Guardian*. 29 Jan 2015. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jan/29/scotland-yard-creates-sas-style-unit-to-counter-threat-of-terrorist-gun-attack> (дата звернення: 21.10.2023).
10. Hammond P. Military support to 2012 Olympic Games announced. Official web-site of the UK Government. 2011. URL: <https://www.gov.uk/government/news/military-support-to-2012-olympic-games-announced> (дата звернення: 12.10.2023).
11. HM Government. CONTEST: The United Kingdom’s strategy for countering terrorism. Secretary of State for the Home Department. Sutton : HH Global, 2023. 78 p.
12. Jackson M. An Analysis of military operations in Northern Ireland. Ministry of Defence. London : DGS Publications, 2006. 98 p.
13. Kosnik M.E. The Military Response to Terrorism. *Naval War College Review*. 2000. Vol. 53. No. 2. P. 13–39. URL: <http://www.jstor.org/stable/44638301> (дата звернення: 20.10.2023).
14. MacAskill E. British army reluctant to post troops on UK streets after terror attacks. *The Gurardian*. 26 Jul 2015. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jul/26/british-army-reluctant-post-troops-uk-terror-attack> (дата звернення: 20.10.2023).
15. Ministry of Defence. Keeping the nation safe: Ministry of Defence Police rise to the challenge. Official web-site of the UK Government. 2017. URL: <https://www.gov.uk/government/news/keeping-the-nation-safe-ministry-of-defence-police-rise-to-the-challenge> (дата звернення: 22.10.2023).
16. Norton-Taylor R., White M., & Hopkins N. UK on missile terror alert. *The Guardian*. 12 Feb 2003. URL: <https://www.theguardian.com/uk/2003/feb/12/terrorism.world1> (дата звернення: 22.10.2023).

17. Robertson G. Strategic Defence Review – White Paper. Ministry of Defence. 1998. URL: <https://www.resdal.org/Archivo/gb-intro.htm> (дата звернення: 26.10.2023).
18. Spencer E. The Difficult War: Perspectives on Insurgency and Special Operations Forces. Toronto : Dundurn Press, 2009. 280 p.
19. Stevenson J. The Role of the Armed Forces of the United Kingdom in Securing the State Against Terrorism. *Connections*. 2005. Vol. 4. No. 3. P. 121–133.
20. U.S. Department of State. The Global War on Terrorism: The First 100 Days. U.S. Department of State Archive. 2001. URL: <https://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/wh/6947.htm> (дата звернення: 26.10.2023).
21. UK Ministry of Defence. Operational deaths post World War II. 3 September 1945 to 28 February 2022. 2022. Defence Statistics (Health). 18 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/624198fce90e075f13a3a5a8/UK_armed_forces_Operational_deaths_post_World_War_II.pdf (дата звернення: 25.10.2023).
22. UK Parliament House of Commons. Anti-terrorism, Crime and Security Bill as introduced in the House of Commons on 12th November 2001. UK Parliament official web-site. 2001. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200102/cmbills/049/en/02049x--.htm> (дата звернення: 24.10.2023).

References:

1. Asher, M. (2008). *The Regiment: The Definitive Story of the SAS*. London: Penguin books. 640 p.
2. Bamber, D., Craig, O. & Elliott, F. (2003). Blair sent in tanks after ‘chilling’ threat. *The Telegraph*. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1422243/Blair-sent-in-tanks-after-chilling-threat.html>.
3. Beckford, M. (2015). Secret plan to put 5.000 troops on British streets to fight jihadis. *Mail Online*. Retrieved from: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3174590/Secret-plan-5-000-heavily-armed-troops-streets-Britain-fight-jihadis-event-terror-attack.html>.
4. Bland, S., Lockey, D., Davies, G., & Kehoe, A. (2006). Military Perspective On The Civilian Response To The London Bombings July 2005. *Journal of the Royal Army Medical Corps*, 152(1), P. 13–16. DOI: 10.1136/jramc-152-01-03.
5. Burrows, T. (2016). SAS train police firearms officers to shoot terrorists in the head. *Mail Online*. Retrieved from: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3381805/SAS-train-police-firearms-officers-shoot-terrorists-head-chiefs-insist-s-no-shoot-kill-policy.html>.
6. Ceyba, R.J. (1982). Terrorism-Made in USSR (Union of Soviet Socialist Republics). *Journal of Security Administration*, 5(1). P. 75–85.
7. Chief of the Defence Staff. (2014). *Joint Doctrine Publication 0-01. UK Defence Doctrine*. The Development, Concepts and Doctrine Centre Ministry of Defence Shrivenham. Swindon: Wiltshire. 83 p.
8. Cobain, I., Dodd, V. & Siddique, H. (2017). London tube bombing: PM says terror threat level raised to critical. *The Guardian*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/uk-news/2017/sep/15/parsons-green-district-line-suspended-in-west-london-over-incident>.
9. Dodd, V. (2015). Scotland Yard creates SAS-style unit to counter threat of terrorist gun attack. *The Guardian*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jun/29/scotland-yard-creates-sas-style-unit-to-counter-threat-of-terrorist-gun-attack>.
10. Hammond, P. (2011). *Military support to 2012 Olympic Games announced*. Official web-site of the UK Government. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/news/military-support-to-2012-olympic-games-announced>.
11. HM Government. (2023). CONTEST: The United Kingdom’s strategy for countering terrorism. *Secretary of State for the Home Department*. Sutton: HH Global. 78 P.
12. Jackson, M. (2006). An Analysis of military operations in Northern Ireland. Army Code 71842. *Ministry of Defence*. London: DGS Publications. 98 p.
13. Kosnik, M.E. (2000). The Military Response to Terrorism. *Naval War College Review*, 53(2), 13–39. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/44638301>.
14. MacAskill, E. (2015). British army reluctant to post troops on UK streets after terror attacks. *The Guardian*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/uk-news/2015/jul/26/british-army-reluctant-post-troops-uk-terror-attack>.
15. Ministry of Defence. (2017). *Keeping the nation safe: Ministry of Defence Police rise to the challenge*. Official web-site of the UK Government. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/news/keeping-the-nation-safe-ministry-of-defence-police-rise-to-the-challenge>.
16. Norton-Taylor, R., White, M., & Hopkins, N. (2003). *UK on missile terror alert*. *The Guardian*. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/uk/2003/feb/12/terrorism.world1>.
17. Robertson, G. (1998). *Strategic Defence Review – White Paper*. Ministry of Defence. Retrieved from: <https://www.resdal.org/Archivo/gb-intro.htm>.

18. Spencer, E. (Ed.). (2009). *The Difficult War: Perspectives on Insurgency and Special Operations Forces*. Dundurn. 280 p.
19. Stevenson, J. (2005). The Role of the Armed Forces of the United Kingdom in Securing the State Against Terrorism. *Connections*, 4(3), P. 121–133.
20. U.S. Department of State (2001). The Global War on Terrorism: The First 100 Days. *U.S. Department of State Archive*. Retrieved from: <https://2001-2009.state.gov/s/ct/rls/wh/6947.htm>.
21. UK Ministry of Defence. (2022). Operational deaths post World War II. 3 September 1945 to 28 February 2022. *Defence Statistics (Health)*. 18 p. Retrieved from: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/624198fce90e075f13a3a5a8/UK_armed_forces_Operational_deaths_post_World_War_II.pdf.
22. UK Parliament House of Commons. (2001). *Anti-terrorism, Crime and Security Bill as introduced in the House of Commons on 12th November 2001*. UK Parliament official web-site. Retrieved from: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200102/cmbills/049/en/02049x--.htm>.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2023
The article was received 30 October 2023